

„Krajina opálených ľudí“

Habešská cesta Emanuela Collalta e San Salvatore v roku 1908

JAN KOUMAR

KOUMAR, Jan. "The land of dark people". Emanuel Collalto e San Salvatore's journey to Abyssinia in 1908. *Historia*, 2019, 18, 3, pp. 26-32.

Based on the original hand-written travel account, this article describes the hunting expedition of Emanuel Collalto e San Salvatore to Abyssinia in early 1908. Collalto did not conduct this expedition alone, but together with a group led by Arnold Holtz, who brought a car as a gift for the Abyssinian Negus Menelik II. The journey started in Naples and on 2nd January 1908 they arrived by liner in Djibouti. While Holtz continued to Addis Ababa in his car, Collalto and other gentlemen went by train to Dire Dawa and then they rode camels to Hursu, Erer, Gotha, Ellebalo, Mulu, spending almost a month around the river Awash. The hunts were successful. At the end of March 1908, the expedition returned to Djibouti, with a lot of trophies. On their way back to Europe they visited Cairo and the pyramids and on 4th April they reached Trieste.

Key words: Ethiopia (Abyssinia). Emanuel Collalto e San Salvatore. Menelik II. Djibouti. Dire Dawa. Awash. Railway. Travel.

DOI: <https://doi.org/10.31577/historia.2019.18.3.4>

Menelik II. v bitke pri Adwe (1896)

Zdroj: Le Petit Journal - F. Méaulle, scan by Vob08; derivative work: Zheim (talk)

Licencia: Public Domain

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/2d/Menelik_-_Adoua-2_%28cropped%29.jpg

Etiópia (z gréckeho Aethiopia – krajina opálených ľudí) či zastarano Habeš (čo je trochu urážlivé slovo arabského pôvodu znamenajúce pozametajú hromadu, a teda symbolizujúce spleť tamojších etník) zostáva dodnes pomerne exotickou krajinou. Mnohí si na ňu spomenú v súvislosti s nálezom kostier najstarších druhov človeku podobných hominidov (slávnej Lucy), iným prídu na um kostoly vysekané do skál v Lalibele, šalamúnska dynastia kráľov spätých vrah s mystickou kráľovnou zo Saby alebo s ešte mýtickejšou krajinou kňaza Jána. Aj keď je dnes Etiópia pre priemerného Európana krajinou pomerne vzdialenou – ani nie tak priestorovo ako kultúrne a vedomostne – dajú sa v nej nájsť stopy cestovateľov nášho stredoeurópskeho priestoru.

Prvým českým návštevníkom bol v rokoch 1751 – 1753 Václav Remedius Prutký, o sto rokov neskôr sa v krajine na dvore

Jána IV. (Yohannes IV.) zdržiaval Antonín Stecker, ktorý neskôr daroval niektoré artefakty zo svojej cesty pražskému Náprst-

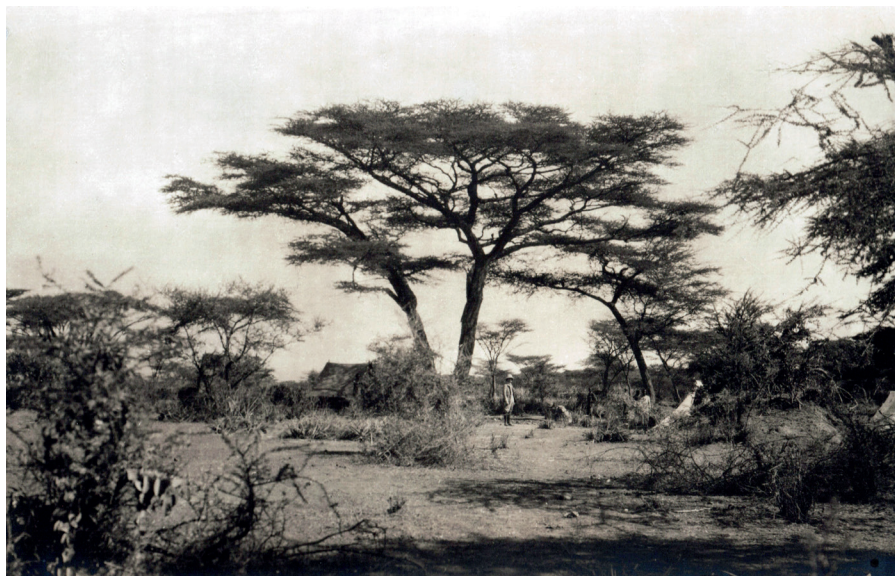
kovmu múzeu¹. Na začiatku dvadsiateho storočia bola Etiópia krajinou oplývajúcou hojnosťou dravej zveri, novo sprístupne-

Tábor v Ursu
Zdroj: Rudolf Salm, *Abessinien I.*, knihovna MZM
v Brně, i. č. 1571 sign. III-58/1, foto č. 14

nou vďaka železnici z prímorského Džibuti (vtedy vo Francúzskom Somálsku). Pozvoľne sa modernizujúca krajina, ako taká, sa stala lákadlom pre exotické lovecké výpravy, keďže lov bol obľúbeným športom (nie len) rakúsko-uhorskej šľachty.

Jedna takáto výprava sa uskutočnila na prelome rokov 1907 a 1908 pod vedením nemeckého dobrodruha Arnolda Holtza a za účasti grófa Salma-Reifferscheidta, grófa Erbech-Fürstenau, kapitánov Hayneho a Tauferta. Cesta celej skupiny bola síce oficiálne prezentovaná ako výprava na lov levov v cisárstve, kde vtedy vládol Menelik II., ale tlač si čoskoro všimla, že v pozadí sa skrývajú aj hlbšie záujmy. Holtz, ktorý už predtým navštívil Habeš niekoľkokrát, totiž viezol Menelikovi automobil ako dar. Za to chcel získať výhradnú koncesiu na prevádzku automobilovej dopravy z Dire Dawy do hlavného mesta Addis Abeby. Správa o jeho ceste sa tak objavila začiatkom februára 1908 ako informácia o „loveckej párty maskujúcej medzinárodnú koncesiu pre nemeckého cisára“ vo *Washington Post* i v *New York Times*.²

Je zaujímavé, že aj keď tlač venovala tejto udalosti zvýšenú pozornosť, predsa si nevšimla jednu významnú postavu, ktorá sa zúčastnila výpravy. Bol ňou Emanuel Josef Collalto e San Salvatore, trochu čudácke rakúske knieža s talianskymi

i uhorskými koreňmi, majiteľ rozsiahleho fideikomisu na Morave a zdatný lovec. Aj keď sa zachovali spomínané články a Zoologická sekcia Moravského zemského múzea v Brne uchováva album fotografií z výpravy, autorom ktorých bol Rudolf Salm³, zmienku o kniežati Collaltovi by sme v oboch prameňoch hľadali márne. Nezúčastnil sa totiž výpravy ako jej člen, cestoval v oddelenej kajute i kupé a nesledoval Holtzove ciele. Jeho účasť na výprave potvrdzuje len jeho rukou písaný cestovný denník, uložený v Moravskom zemskom archíve v Brne.⁴ Nemecky písaný zápisník viazaný v zelenej koži je síce v inventári kniežatu Emanuelovi pripísaný s otáznikom symbolizujúcim neistotu, porovnanie rukopisu s listami, ktoré písal svojej matke

však vyvracajú pochybnosti o tom, že by nebol jeho skutočným autorom.

Emanuel Josef Collalto e San Salvatore

Skutočnosť, že prítomnosť rakúskeho kniežata nevzbudila pozornosť, vychádza určite z faktu, že Emanuel Josef Collalto (1854 – 1924) bol zvyknutý unikať pozornosti. V čase habešskej cesty bol tento 54-ročný muž síce členom rakúskej najvyššej spoločnosti, majiteľom desiateho najväčšieho fideikomisu na Morave s centrom v Brtnici, so zámkami v Uherčiciach, Rudolci, Černé, Písečnom a Kněžiciach, ale bol to predovšetkým muž so zvláštnymi zvykmi. Možno preto, že keď mal osem rokov tak mu zomrel otec a jeho výchova bola v značnej miere ovplyvnená vzdelanou, ale nervovo labilnou matkou Karolínou, rodenou Apponyiovou de de Nagy-Appony. Mal sklony k tomu, čo jeho rodina nazývala polosvetom.

Neoženil sa, ako sa od hlavy rodu očakávalo, ale viac než dvadsať rokov žil s krásnou, ale neurodzenou Irmou Büttner. Jeho stavebné aktivity sa obmedzili na Viedeň, ktorú považoval za svoj domov a svoje moravské statky do značnej miery zanedbával⁵. Politických aktivít sa takmer

Erer, náčelníci Danakilov (Afarov)

Zdroj: Rudolf Salm, *Abessinien I.*, knihovna MZM
v Brně, i. č. 1571 sign. III-58/1, foto č. 52

nezúčastňoval, neujal sa po otcovi zdedenom kresle v Panskej snemovni a namiesto toho často a rád cestoval. O pozornosť nestál a dokázal sa jej vyhnúť. Aj keď časté cesty do Švajčiarska, Paríža či do Uhorska podnikal so svojou družkou, o jej existencii sa inak ostražitá viedenská tlač prvý raz dozvedela až v roku jeho smrti.

Collalto sa zúčastnil na habešskej loveckej výprave vďaka svojmu priateľstvu s Rudolfom Salmom-Reifferscheidtom (1866 – 1919), potomkom vetvy rodu sídliaceho v Rájci nad Svitavou, s ktorým ho spájala lovecká vášeň. Salm spolu s kniežatom Collaltom trávili čas na jesenných poľovačkách v Brtnici a Kněžicích, knieža Emanuel ho i jeho manželku – Máriu, rodenú Wallisovú – navštevoval v Moravských Budějoviciach pri svojich cestách z Viedne do centra svojich statkov – Brtnice.

Rudolf Salm bol skúseným cestovateľom, ktorému Afrika učarovala. Jeho trofeje kedysi zdobili moravskobudějovický zámok. Dnes sú majetkom Moravského zemského múzea v Brne a tvoria súčasť expozície zámku v Budišově. Salm mal v krvi objaviteľstvo. Jeho pradedko Hugo Franz sa preslávil nielen hutníckou výrobou v Blansku, ale práve sto rokov pred habešskou cestou svojho pravnuka, v roku 1808, preskúmal jaskyne Moravského krasu, kaňon Pustého žlabu a s pomocou rebríkov a lán zostúpil na dno Macochy.

Habešské cisárstvo v roku 1908

Etiópia (nazývaná v denníku i vo vtedajšej tlači vždy dôsledne Habeš) pritom v Rakúsko-Uhorsku nebola krajinou ne-

Emanuel Collalto e San Salvatore
(okolo roku 1868)
Zdroj: Austrian Archives/Imagno/
Getty Images

známou. V roku 1907 do Viedne a Budapešti dorazila prvá oficiálna etiópska delegácia, cisár František Josef I. si s cisárom Menelikom II. vymenili listy a Menelik si pravdepodobne od vzťahov s Rakúsko-Uhorskom sľuboval podporu od mocnosti, ktorá sa neusilovala o nové africké teritória. Tripartitná zmluva uzavretá v tom istom roku totiž Etiópiu ohrozovala. Británia, Taliansko a Francúzsko si v nej v podstate rozdelili územie cisárstva, keďže počítali so skorou smrťou Menelika zoslabnutého následkom mŕtvice.

Británia si vyhradila oblasť v povodí Nílu a pri hraniciach so Sudánom, Francúzsko oblasť, v ktorej sa stavala železnica z Džibuti do Addis Abeby, Taliansko sa snažilo spojiť Eritreu s talianskym Somálskom. Najmä Taliansko predstavovalo hrozbu. Zmluva z z Wichale mu totiž roku 1889 umožnila, aj keď nie príliš poctivo, vyhlásiť nad Etiópiou protektorát. Zmluva spísaná v etiópskej amharčine a v taliančine mala totiž v každom z jazykov odlišné znenie. Zatiaľ čo v amharčine tvrdila, že cisár môže s inými štátmi vyjednávať prostredníctvom talianskych diplomatov, podľa talianskej verzie tak

urobiť musel a možnosť vlastnej diplomacie mu bola odopretá. Menelik pochopil, že v obklopení mocností môže svojej krajine zaistiť samostatnosť jednak dôslednou obranou, a taktiež vlastnými územnými výbojmi. Taliansko dokázal s pomocou svojho bratancia Rasa Makonnena poraziť v bitke pri Adve v roku 1896 a nešťastnú zmluvu z Wichale tak anulovať. Zároveň sa mu podarilo upevniť vládu nad dovtedy len čiastočne ovládanými územiami Gallaov. Európsky kolonializmus – ktorého plodom bola v čase výletu kniežata Collalta spomínaná tripartitná zmluva – však zastaviť nedokázal. Taliani naďalej ovládali na severe sa nachádzajúcu Eritreu a sama Holtzova cesta, za ktorou sa skrývala žiadosť o dopravnú koncesiu predstavovala úsilie jedného z mnohých podnikavých cudzincov zaštitujúcich sa koloniálnou mocnosťou, odkmasnúť si svoje.

Tábor pri hore Gumbi
Zdroj: Rudolf Salm, *Abessinien I.*, knižnica MZM
v Brně, i. č. 1571 sign. III-58/1, foto č. 60

Cesta do Habeša

Pri pohľade do denníka je zjavné, že knieža Emanuel začal písať svoje zápisky až v etiópskej Dire Dawe. Na prvých deviatich stranách však retrospektívne opísal začiatok cesty. Tá začala v Neapole, kam knieža dorazilo 18. 12. 1907 vlakom z Modeny cez Rím, o dva dni neskôr ako zvyšok spoločnosti, ktorú si všimla tlač. Ubytoval sa v prepychovom hoteli Bertolini, s terasou poskytujúcou výhľad na Vezuv a tu sa stretol so Salmom, ktorý pricestoval zo Salzburgu. V celom denníku venuje pozornosť práve jemu. Aj keď Salmove albumy s fotografiami dokazujú, že na výprave sa zúčastnili aj ďalší už zmienení páni (Fürstenau, Haye, Taufer), Collalto ich spomína len okrajovo.

Keďže parník, ktorým mala výprava odcestovať do Džibuti odchádzal z Neapola až 22. decembra, krátila si urodzená spoločnosť chvíľu voľná návštevou Pompejí. Rhenania, na palubu ktorej výprava nastúpila v stanovený deň, odplávala načas, preplávala Mesinskou úžinou – pasažieri mali možnosť obdivovať svahy Etny – a na Štedrý deň, keď knieža Emanuel oslávil svoje 54. narodeniny sa priblížila ku Kréte. O dva dni neskôr sa už pasažierom naskytl pohľad na Port Said a vjazd do Suezského prielivu s monumentálnym pomníkom venovanom jeho staviteľovi Ferdinandovi de Lesseps. Port Said už ponúkal exotiku: konskú štvrť, hluk, exotické vône. Rovnako exotická pripadala kniežaťu aj cesta prielivom. Teplota 16° Réaumurovej stupnice (20° C) bola príjemná, zaujal ho hukot v okolí kanála i palmy. Dňa 2. 1. 1908, po jedenásťdňovej ceste, pristal parník v Džibuti.

To vtedy patrilo francúzskemu Somálsku a knieža Collalta v ňom zaujala najmä výstavná rezidencia guvernéra a ho-

tel Continental. Vylodenie z Rhenanie, ktorá plávala ďalej do Jokohamy značilo i vykládku Holzovho automobilu – model Double-Phaeton 35 HP. Všetko sa udialo bez problémov. Džibuti bolo v roku 1908 bránou do Habeša, keďže odtiaľto vychádzala železničná trať prevádzkovaná Francúzmi.

Železnica bola sama osebe zaujímavým počínom. Stúpala od prímorského Džibuti až do výšky 1 200 metrov nad morom, kde ju zastavilo horské pásmo Gugu Ahmar, oddeľujúce planinu od Hararu, významného obchodného centra, kde len 25 rokov pred cestou kniežaťa Emanuela žil Arthur Rimbaud a ktoré bolo sídlom cisárovho bratancia Rasa Makonnena. Jeho smrť ako

Knieža Emanuel Collalto e San Salvatore
Autor: Atelier Rudolf Krziwanek (okolo roku 1900)

Zdroj: Moravský zemský archív v Brne, G 169, kart. 467, fol. 24

aj skutočnosť, že železnica do Hararu nedorazila, sa prejavila v značnom úpadku obchodného významu mesta.

Železničnú trať doviedli čo najbližšie k horám. Osada, ktorá bola založená na mieste jej konečnej stanice nakoniec nedostala zamýšľané pomenovanie Addis Harar (Nový Harar), ale Dire Dawa. Mesto založené v roku 1902 uprostred prírody bolo tak divoké, že človek si, podľa slov francúzskeho cestovateľa Jeana Douchesnea, pripadal ako na farme. V okolí voľne pobiehali početné stáda zvierat. Rýchlo však rástlo. Čoskoro vznikli prvé hotely a nakoniec sa stalo po Addis Abebe druhým najľudnatejším mestom Etiópie. Výstavba železnice sa však na šesť rokov zastavila, a to predovšetkým v dôsledku predražovania podvalov (drevené požierali termity, a tak museli byť nahradené oceľovými) čo spôsobovalo finančné problémy jej prevádzkovateľovi *Compagnie impériale du chemin de fer franco-éthiopien*. Určitú úlohu tu zohrala aj nedôvera cisára.

Knieža Emanuel si mohol na cestu vlakom vybrať jednu z troch tried, ktoré prepravná spoločnosť ponúkala. Keďže tretia trieda mu pripadala ako vagón pre dobytok, vybral si spoločný vagón pre druhú a prvú triedu, pričom za kupé prvej triedy, ktorou spolu so Salmom cestovali zaplatil 186 frankov. Cestu dlhú 311 km prekonal za 1,5 dňa. Výprava nakúpila potrebný proviant a 4. januára opustila Džibuti. Po noci strávenej vo vlaku a raňajkách v salónnom jedálnom vozni dorazili do Dire Dawy a ubytovali sa v miestnom Grand hoteli Continental, ktorý vlastnil grécky majiteľ. Už cesta vlakom bola príslubom.

Tereziánsky toliar

Obľúbené platidlo z čias Márie Terézie s vysokým a nemenným obsahom striebra. Ako oficiálna mena bol v obehu aj v iných krajinách. Vďaka tureckému vplyvu sa rozšíril v oblasti Stredomoria, v južnej časti Arabského polostrova a v severovýchodnej Afrike. Strieborné tereziánske „talar“ sa v Etiópii používali v 19. storočí. V zahraničnom obchode sa uplatnila tiež indická rupia a mexické peso. V roku 1893 sa Menelikov „talar“ (v amharčine birr – strieborný) stal národnou menou. Zo začiatku ho razili v Paríži, ale po vzniku Bank of Abyssinia (1905) sa postupne, aj keď pomaly, začala presadzovať domáca razba. V rokoch 1936 až 1941 platila v krajine talianska líra, v rokoch 1941 až 1945 východoafrický šiling a potom sa začal opäť používať birr, nazývaný tiež „druhý birr“.

Z okien zahliadli paviány, šakala, zebry, divú mačku i slona, a tak sa mohli tešiť na vynikajúcu poľovačku.

Lov a kemping

Po načerpaní nových síl v Dire Dawe zostavili výpravu. Tvorilo ju 18 osôb. Okrem urodzenej spoločnosti to boli – preparátor Bolalle, ktorý mal spracovávať ulovenú zver, tlmočník Hassan, nosiči a sluha, chlapec Helmi. Národnostné zloženie jej členov robilo česť pôvodnému významu slova Habeš. Tvorili ju Etiópcania, Arabi i Somálčania. Všetky zásoby nieslo 12 tiav.

V prvý deň vyrazili na lov autom, ešte s Holzom a s kapitánmi Haynom a Tauferom. Keďže však Holz mal namierené k cisárovi do Addis Abeby, následne už bola výprava odkázaná na pohyb na ťavách. Prvým cieľom sa stalo Hurso, ležiace západne od Dire Dawy. Výprava tam dorazila 11. januára a mohla sa pochváliť prvými úlovkami – dvoma gazelami, jedným dikdikom a jedným kudu. Miestna fauna však

ponúkala hojnosť ďalších zvierat – šakalov, Sommerringových gaziel, bocianov marabu, oryxov, generuk (antilop žirafovitých), levov a na prípravu jedla boli k dispozícii i jarabice. Salm viedol výpravu ďalej do Ereru a Tulu, kde sa prvý raz stretli s miestnym kmeňom Afarov, či ako ich Collalto nazýva – Danakilov, a s ich náčelníkom Abu Bahrom.

Tábor, v ktorom výprava obvyčajne nocovala pozostával z jednoduchých stanov. Obaja muži boli vybavení dostatkom nábojov a zbraňami – Salm mal pušku s opa-

kovacím mechanizmom. Dňa 22. januára 1908 výprava lovila v okolí hory Gumbi, neďaleko rieky Awash, dva dni strávili v Mule vo vyschnutom koryte sezónnej rieky. O týždeň neskôr ulovil Salm v Afme prekrásneho priamorožca. Emanuel si nezabudol urobiť poznámku, že takáto trofej by mohla stať aj 40 zlatých. V posledný januárový deň výprava natrafila na Bilenov, ktorí na rozdiel od Afarov obývali kruhovité chatrče a boli schopnými roľníkmi. Bilenovia sa neustále pohybovali v okolí výpravy. Nechali sa fotografovať a pomá-

Menelik II

Pôvodným menom Sahle Miriam (17. augusta 1844, Ankober – 12. decembra 1913, Addis Abeba)

Menelikov otec Heile Meleket bol kráľom Shewy. V roku 1855 cisár Etiópie Tewodros II. napadol vtedajšie polosamosatné kráľovstvo Shewu. Po smrti otca bol Sahle Miriam zajatý a odvezený do cisárskej horskej pevnosti Magdala. Po desiatich rokoch zajatia odtiaľ utiekol a vrátil sa do Shewy, kde sa v roku 1865 vyhlásil za jej cisára. Tewodros sa v tom čase ocitol v ozbrojenom konflikte s Veľkou Britániou a uvedomiac si bezvýchodiskovosť svojho postavenia spáchal samovraždu.

Po Tewodrasovej smrti sa etiópskym cisárom stal Tekle Giorgis a po niekoľkých rokoch Yohannes IV., ktorý utrpel smrteľné zranenie v bojoch s mahdistami. Po jeho smrti prevzal v roku 1889 cisársku korunu Sahle Miriam. Prijal meno Mene-

lik II., odvodzujúc svoj pôvod po priamej mužskej línii od Menelika I., o ktorom sa tradovalo, že bol synom Šalamúna a kráľovnej zo Sáby.

V tom čase do oblasti východnej Afriky prenikalo Taliansko, ktoré vo Wichale uzavrelo s Menelikom II. Zmluvu o mieri a priateľstve. Stalo sa tak v období „bojov o Afriku“, ktoré inšpirovalo európske štáty k tomu, aby pri formulovaní zmlúv sledovali postranné úmysly. Vo vtedajšom koloniálnom myslení bolo zriadenie protektorátu nad africkým územím úzko späté s výhradným právom kontrolovať zahraničnú politiku. To sa Taliansko snažilo dosiahnuť tak, že XVII. článok zmluvy umožňoval rôzny výklad. Zatiaľ čo v talianskom texte sa uvádzalo, že etiópsky cisár súhlasí s tým, že využije taliansku vládu na akékoľvek rokovania s inými vládami, v amharskej verzii sa nehovorilo o povinnosti, ale o možnosti komunikova-

nia s inými vládami pomocou talianskej vlády.

Melik II. následne od zmluvy odstúpil. To viedlo k ozbrojenému konfliktu a k porážke Talianov v bitke pri Adwe v roku 1896. Víťazstvo posilnilo medzinárodnú reputáciu Menelika II. Do krajiny pricestovalo množstvo zahraničných poradcov, vyslancov, ale aj dobrodruhov. Menelik II. v úsilí o modernizáciu krajiny podporil vznik ministerstiev, tvorbu moderného systému vzdelávania, výstavbu telefónnych i telegrafných systémov a železnice z Džibutska do Addis Abeby, nového cisárskeho hlavného mesta. Začiatkom roka 1906 utrpel sériu mŕtvíc a moc prešla na jeho manželku cisárovnú Taytu a na Ras Tesemmu, ktorý sa stal regentom, a na Lij Iyasu, vnuka, ktorý ho mal nahradiť. Okolo dátumu smrti cisára existujú pochybnosti. Podľa oficiálnych údajov sa tak stalo v roku 1913.

Ulovený nosorožec. Pri ňom sedia pomocníci:
Omar, Allemaju, Anaka
Zdroj: Rudolf Salm, *Abessinien II.*, knihovna MZM
v Brně, i. č. 1572 sign. III-58/2, foto č. 101

hali Salmovi prenášať ulovenú zver. Knieža Collalto však, na rozdiel od dobrodružného Salma, znášal len veľmi ťažko cestu suchou krajinou s roztrúsenými akáciami. Bol o dvanásť rokov starší a navyše zvyknutý na väčšie pohodlie.

Horúčavy z prelomu januára a februára 1908, keď teplota dosahovala 33 stupňov Réaumura (41,5 °C), nikomu nepridali na nálahe. V tretí februárový deň však výprava dorazila do vulkanickej krajiny okolo rieky Awash. Zmenila sa nielen scenéria, ale aj fauna. V rieke sa povalovali krokodíly a nosorožce, k vode chodili antilopy, avšak v oveľa väčšej miere sa začal objavovať nepríjemný hmyz, predovšetkým bolestivo štípajúce komáre. O deň neskôr sa kniežaťu Emanuelovi podarilo neďaleko vodopádov rieky Awash zastreliť jedného kudu.

Keďže sa priblížili k Addis Abebe (návsťvu mesta však neplánovali) knieža sa v denníku zmienil o hornatom teréne, v ktorom bolo mesto postavené. Ako šľachtic s talianskymi koreňmi si taktiež poznamenal meno grófa Colliho, ktorý bol talianskym chargé d'affaires v Addis Abebe. Členovia výpravy v rozhovoroch hodnotili i Menelika II. Knieža si poznamenalo, že jeho vláda znamenala začiatok modernizácie krajiny. Tereziánsky toliar mala v úlohe platidla vystriedať nová mena – Menelikov birr, ktorý bol najprv razený v Paríži, ale od roku 1903 už vo vlastnej etiópskej mincovni. Bank of Abyssinia, prvý domáci bankový ústav, bol založený

len dva roky predtým ako sa výprava ocitla na území Etiópie. Salm s Collaltom diskutovali aj o etiópskom kalendári, podľa ktorého mal rok trinásť mesiacov, dvanásť s tridsiatimi dňami a trinásť s 5 – 6 dňami podľa priestupnosti roka. Letopočet zas poskytoval o sedem rokov nižšie číslo, čo bolo spôsobené rozdielnym výpočtom dátumu Kristovho narodenia.

Z Mulu, rozsiahlej planiny posiatej kameňmi a akáciami, sa výprava otočila k rieke Kasam – prítoku Awasha. Blízkosť rieky spôsobila, že členovia výpravy museli spať pod silnými moskytierami. Bez nich sa nedali vydržať bolestivé štípance miestneho hmyzu. Výpravu v tom čase sprevádzali Šankalovia. Muži z iných kmeňov, ktorých Hassan označil za Nagadov, pomohli s odnášaním ulovených zvierat. Práve tu získali aj nového sprievodcu, poslušného chlapca Omara, ktorý im ukázal kde majú loviť krokodíly. Vďaka nemu sa Salmovi 8. februára podarilo uloviť nosorožca, ktorého niekoľkokrát odfotoval.

Samozrejme výpravu neobišli nepríjemné príhody. Sluha Helmi cestou ochorel, a tak pri

práci s ulovenými zvieratami a prípravou potravín ho musel zastúpiť mladý Somáľčan. Navyše jedna z tiav si zranila nohu.

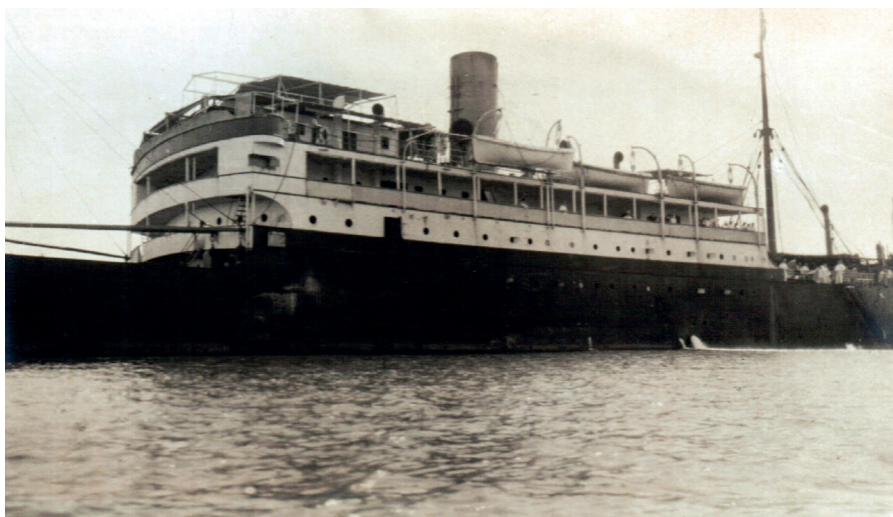
Späť do Európy

Koncom februára sa už trofeje nahromadili a preparátor mal čo robiť, aby zvládol spracovať ulovenú zver. Salm ulovil prekrásne exempláre kudu, nosorožca, hyeny a Collalto niekoľko antilop. Videli tiež levy a leopardy. Zverina tvorila hlavnú časť jedálneho lístka výpravy, no podávali sa aj banány, šalát i vajcia. Knieža si napríklad 2. marca poznamenal do zápisníka, že jedlo bolo koncertom chutí opečených mias a labužnícky zážitok, ktorý určite vyvážil všetky prežitú utrpenia z cesty do vnútrozemia i celej výpravy. K výprave sa pripájali muži z miestnych kmeňov. Na návštevu prišli napríklad domorodý Gallaovia, aby cudzincom predviedli svoje tance. Začiatkom marca nastal čas, aby sa výprava vydala od koryta rieky Awash a jej prítokov nazad do Dire Dawy. Išli v podstate po svojich stopách – cez Mulu, Ellebalo, Gothu, Erer a Hurso.

Dňa 7. marca sa stretli s Holzom, ktorý sa vracal z Addis Abeby. Cisár síce prijal jeho dar, no licenciu pre automobilovú dopravu z Dire Dawy do Addis Abeby nezískal. Navyše, nebol prvým kto obdaroval panovníka autom. O niekoľko týždňov ho predbehol Brit Bentley. O osem dní neskôr, teda 15. marca 1908, dorazili všetci muži po 5,5 hodinovej jazde do Dire Dawy, kde

Tancujúci Gallaovia
Zdroj: Rudolf Salm,
Abessinien II., knihovna
MZM v Brně, i. č. 1572
sign. III-58/2, foto
č. 134

Parník Rhenania
Zdroj: Rudolf Salm, *Abessinien I., knihovna Moravského zemského muzea (MZM) v Brně, i. č. 1571 sign. III-58/1, foto č. 29*

si mohli odpočinúť, oholiť sa i okúpať bez strachu pred nebezpečnými vodami rieky Awash.

Cesta z Dire Dawy do Džibuti prebehla za rovnakých podmienok ako tá januárová, len opačným smerom. Knieža si kúpil lístky do kupé prvej triedy a 23. marca nastúpil do vlaku, aby sa o deň neskôr ocitol späť vo francúzskom Džibuti.

Na spiatocnú cestu sa vydali 24. marca linkovým parníkom plávajúcim z Île de la Réunion do Marseille. V Port Saide však cestu prerušili a zamierili do Káhiry. Je zjavné, že z habešských kostolov, pamiatok i samého hlavného mesta knieža Collalto nič nevidel. No, nezdá sa, že by sa o tieto miesta zaujímal. Chcel však navštíviť pyramídy. Keď teda 31. marca o siedmej hodine ráno priplávala loď do Port Saidu vypravil sa so Salmom do Káhiry. Nasledujúci deň navštívili na ťavách pyramídy v Gíze i stupňovitú pyramídu v Sakkare.

Denník končí lakonicky. Po dvoch večeroch v káhirskom britskom klube sa knieža presunulo do Alexandrie a odtiaľ 4. apríla 1908 parníkom Cleopatra spoločnosti Lloyd odcestovalo do Terstu – vtedy rakúsko-uhorského prístavu.

Záver

Habešská cesta kniežaťa Emanuela sa síce odohrala na pozadí snáh Alfreda Holtza získať výhodnú obchodnú zmluvu s habešským cisárom, no samému kniežaťu Collaltovi však o nič podobné nešlo.

Nezaujímala ho politika, ani prípadné výhodné obchodné zmluvy v Afrike. V tomto ohľade je táto lovecká výprava pre jeho osobnosť typická.

Necestoval ani tak s Holtzovou výpravou, ale skôr popri nej. Nemal záujem aby ho s ňou spájali. Holtza v denníku opisuje bez sympatií či antipatií a lovecká vášeň ho spájala len so Salmom. Na rozdiel od Rudolfa Salma, ktorý sa do Afriky viackrát vrátil, Emanuel Collalto už takúto cestu nepodnikol. Po vojne sa oženil so svojou dlhoročnou družkou (utajená svadba sa konala v roku 1919) a bezdetný zomrel v roku 1924.

Holtzov projekt dopadol pomerne neslávne. O svojej dobrodružnej ceste, pri absencii zjazdnych ciest, po návrate do Berlína napísal a vydal knihu⁶, v ktorej sa nachádzajú fotografie cisára i jeho manželky, inak však priniesol sklamanie. Menelik II. síce získal auto, ale nemal šoféra. Holtz mu síce navrhol výškolenie troch miestnych mužov ako šoférov i opravárov auta, dokonca ich priviezol do Nemecka, ale nemecká diplomacia nepovažovala projekt za životne dôležitý. Navyše mal povesť dobrodruha či priam darebáka. Známý je osud len jedného z týchto Etiópanov. Tassama Eshaté po návrate do Etiópie sa stal známym ako fotograf a majiteľ gramofónových platní. V polovici roka 1908 sa navyše obnovila výstavba železnice z Dire Dawy, ktorá dosiahla Addis Abebu v roku 1917. Ďalšie jednanie o automobilovom spojení sa tak stalo bezpredmetným.

Cisár Menelik II. zomrel napriek očakávaniam veľmocí až v roku 1913, keď už signatári tripartitnej zmluvy boli zaneprázdnení niečím iným – blížila sa prvá svetová vojna. Novým cisárom sa stal Ijasu V. (Ježiš V.). Bol neoblúbený a po troch rokoch vládnutia ho z trónu zosadili. Vlády sa ujala Zewdita I., za panovania ktorej sa k moci ako regent dostal slavný Ras Tafari, syn Rasa Makonnena, budúci posledný etiópsky cisár Haile Selassie I.

Poznámky

- ¹ VILHUM, František Xaver. *Čeští misionáři v Egyptě a v Habeši*. Praha: Rudolf Mikuta, 1946, 59 s.
- ² Pozri napr. *Washington Post*, 9. 2. 1908, s. 8. Správa o preprave auta cisárovi sa objavila i v nemecky písanej tlači (*Allgemeine Automobil-Zeitung*, 22. 3. 1908).
- ³ SALM, Rudolf, *Abessinien I. a II.* Knihovna Zoologické sekce Moravského zemského muzea v Brně, i. č. 1571 a 1572 sign. III-58/1 a III-58/2.
- ⁴ Moravský zemský archiv v Brne, fond G169 (Rodinný archiv Collaltovcov), inv. č. 245, krab. 393.
- ⁵ O stavebných aktivitách kniežaťa Emanuela pozri KOUMAR, Jan. Vídeňská a moravská sídla Emanuela Josefa 4. knížete Collalto e San Salvatore. In *Historica*, 2019, roč. 10, č. 1, s. 33-47.
- ⁶ HOLTZ, Arnold. *Im Auto zu Kaiser Menelik*, Berlin: Vita, 1908, 92 s.

Mgr. Jan Koumar (*1978). Vyštudoval historickú sociológiu na Fakulte humanitných štúdií Univerzity Karlovy v Prahe. V súčasnosti pôsobí na

tej istej fakulte ako doktorand odboru Aplikovaná etika. Zaoberá sa dejinami 19. a 20. storočia na Českomoravskej vrchovine a s ňou spojenými šľachtickými rodmi, taktiež praktickou filozofiou a etikou každodennosti.